

РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ ВНЗ

У статті виявлено суперечності розвитку культури міжнаціональних відносин іноземних студентів ВНЗ. Розкрито умови формування культури міжнаціональних відносин студентів. Схарактеризовано поняття, що розкривають проблему міжнаціональних відносин іноземних студентів. Наведено принципи формування культури міжнаціональних відносин студентів у полікультурному освітньому просторі ВНЗ.

Ключові слова: культура міжнаціональних відносин, іноземні студенти, полікультурний освітній простір.

У сучасному світі інтенсивно розвиваються контакти між країнами, одночасно збільшується потік молоді з однієї країни в іншу. Серед багатьох проблем, що виникають у цієї категорії мешканців України, існує проблема їх адаптації до нашого суспільства. Ситуація посилюється тим, що низька культура міжнаціональних відносин студентів перешкоджає конструктивності міжкультурного діалогу, впливає на прояв толерантності в міжнаціональних відносинах. Причинами подібної ситуації є: наявність деструктивних елементів у міжнаціональних взаємодіях – нетерпимість до чужої думки, егоїзм, внутрішня неприязнь, амбітність, категоричність суджень, нездатність іти на компроміс, наявність національних забобонів, непорозуміння реальних процесів, що відбуваються в суспільстві, світі, відсутність у студентів культури розуміння й культури сприйняття відмінностей, втрата правильності сприйняття себе (концепція “Я”) та інших (концепція “Вони”), культуроцентризм.

Ці причини можуть бути усунені в педагогічному процесі, де системоутворювальним фактором є формування культури міжнаціональних відносин студентів у полікультурному освітньому просторі ВНЗ.

Проблема формування культури міжнаціональних відносин молоді досліджувалася в працях таких російських вчених, як Р. Абдулатіпов, А. Азізов, О. Аракелян, М. Аскарова, Г. Волков, М. Кузьмін, О. Митрофанова, В. М'ясіщев, А. Мудрик, Б. Неменський, Ю. Різдвяний, О. Скрябіна, Ф. Харісов, А. Шафікова та інші.

Аналіз досліджень цих авторів дає змогу визначити сутність і значимість міжнаціональних відносин, виділити індикатори формування культури міжнаціональних відносин молоді. Вченими Г. Волковим, А. Доронченковим, В. Крисько, О. Мукаєвою, В. Мухіною, Е. Саракуєвим, М. Тайчіновим проблема культури міжнаціонального спілкування висвітлюється в контексті етнокультурної освіти, етнопедagogіки, етнопсихології, інтернаціонального й цивільно-патріотичного виховання молоді.

У зарубіжній літературі питання полікультурності висвітлюються педагогами Великобританії (Дж. Лінч) і Німеччини (О. Анвайлер, Р. Гольц, С. Люхтенберг та ін.). У дослідженнях В. Гудікунста, Дж. Мартіна встановлено, що культуру інших народів успішно освоюють емоційно розвинені, товариські індивіди, що володіють широтою світогляду, упевненістю, толерантно відносяться до міжкультурних відмінностей (Г. Гудікунст). У працях авторів (П. Адлер, Р. Нортон, Д. Луцкер, Р. Бердвістла та ін.) приділяється увага розвитку особистості, яка вільно орієнтується в різних культурах, тобто міжкультурно-орієнтованої особистості. На формування культури міжнаціональних відносин підростаючого покоління спрямовані дослідження з етнопедагогіки освітнього процесу школи (К. Ахіярь, Г. Волков, Г. Давлекамова, Е. Ізмайлов, О. Пономарьова, О. Попова, Е. Сокольникова, І. Ханбіков).

Мета статті полягає у вивченні проблеми розвитку культури міжнаціональних відносин іноземних громадян, що навчаються в українських вищих навчальних закладах, виявленні суперечності цієї проблеми, характеристиці основних понять, що розкривають проблему міжнаціональних відносин студентів.

У відносинах між студентами в умовах багатонаціонального ВНЗ велике значення набуває етап перетворення знань у потребу дотримання прав і обов'язків представників своєї та іншої національності. Ця потреба може бути затребувана тоді, коли від особистості студента потрібні реальні дії і вчинки, тобто: дотримання прав людини, національних меншин, прагнення до соціальної справедливості, відповідність законам моральності та інші.

Актуалізація проблем у розвитку міжнаціональних відносин студентської молоді в системі вищої педагогічної освіти обумовлена суперечностями між:

- суспільною потребою в гармонізації міжнаціональних відносин студентської молоді та реальною практикою освітнього процесу в багатонаціональному ВНЗ;
- деклараціями безконфліктності міжнаціональних відносин як у суспільстві, так і в системі освіти, та стихійним характером рішень міжнаціональних проблем у молодіжному середовищі;
- необхідністю систематичного моніторингу розвитку міжнаціональних відносин студентів і вузьким спектром діагностичних методик, що визначають стан міжнаціональних відносин у молодіжному середовищі [4].

Вся історія міжнаціональних відносин – це діалог культур, який пронизує структуру міжнаціональної взаємодії і за своєю суттю є засобом здійснення комунікаційних зв'язків, умовою взаєморозуміння і взаємодії народів.

Теоретичний аналіз проблеми культури міжнаціональних відносин молоді показав, що необхідно систематично вдосконалювати й оновлювати навчально-виховний процес, створюючи необхідні умови для конструкти-

вного міжнаціонального діалогу, оскільки освоєння міжнаціональних відносин починається з усвідомлення цінностей, норм та їх проявів у міжкультурних ситуаціях [3].

Можна виділити такі умови формування культури міжнаціональних відносин студентів: створення толерантного полікультурного освітнього простору, що містить різні міжкультурні ситуації; сприятливий етносоціально-психологічний клімат, етнопедагогічне просвітництво студентської молоді для розширення й поглиблення етнокультурних знань про інших, про способи міжкультурної взаємодії; реалізація етнотолерантної установки на формування культури міжнаціональних відносин молоді, що складається з готовності і здатності студентів до конструктивних міжнаціональних відносин; організація міжкультурної освіти на основі інтеграції міжкультурного аспекту у зміст дисциплін ВНЗ, включення студентської молоді в активну міжкультурну взаємодію з метою формування значущих особистісних якостей [1].

Міжкультурна освіта студентської молоді може не тільки звести до мінімуму “культурний шок” і збільшити досвід міжкультурного спілкування, але й сприяти конструктивним міжнаціональним відносинам, оптимальному діалогу в різних сферах життя, і навчити бути більш терпимими в людських взаєминах.

Аналіз наукової літератури дав змогу виділити поняття, що розкривають міжнаціональні відносини студентів:

– “полікультурний освітній простір ВНЗ” як міжкультурне середовище соціальної адаптації студентів, де створені умови, що сприяють розвитку кожної особистості; відбувається одночасне освоєння, осмислення й усвідомлення власної культури та культури інших народів; середовище, яке готує студентів до безконфліктної взаємодії з представниками інших культур на основі засвоєння загальнолюдських цінностей; це освітній простір, який покликано для реалізації гуманізації відносин з представниками різних національностей;

– “культура міжнаціональних відносин” як висока ступінь міжнаціональних духовних, економічних та інших зв’язків різних народів, що проявляється у дотриманні певного морального такту і взаємної поваги, толерантності людей різних національностей один до одного, в спілкуванні й неприпустимості будь-якої зневаги до мови, національних звичаїв і традицій інших народів; передбачає розвинене почуття патріотизму, етнокультурної толерантності, асертивності, саморефлексії, етноатракції тощо;

– “етноорієнтована особистість” – це особистість, ціннісно-орієнтована на національну культуру, загальнолюдські цінності й міжкультурний діалог, яка характеризується сформованістю значущих особистісних якостей; особистість, здатна захищати й відстоювати свої інтереси, не завдаючи шкоди оточуючим, забезпечуючи при цьому нормальну повноцінну взаємодію з оточуючими, вирішуючи конфлікти й розбіжності мирним шляхом на основі толерантності;

– “менталітет толерантності” розуміється як здатність і готовність етноорієнтованої особистості приймати ідеї, думки, погляди, відмінні від власних, проявляти повагу, розуміння, визнання різноманіття культур;

– “інтелект міжнаціональних відносин” розкривається як здатність особистості розуміти розбіжності, проявляти конструктивність, емпатію, асертивність як схильність до раціональних дій у міжнаціональних контактах, допомагає перетворювати партнерів по спілкуванню в друзів і союзників та завойовувати активну підтримку з їхнього боку [2].

Маркова Н. сформулювала такі принципи формування культури міжнаціональних відносин студентів у полікультурному освітньому просторі ВНЗ. Принцип етносприйняття поколіннями культурних цінностей пов'язаний з необхідністю збереження культури й передачі культурної інформації кожному поколінню. Принцип політолерантності відображає виховання толерантного ставлення до людини іншої національності, яке виражається у прийнятті та розумінні представників інших культур; виховання терпимості до чужих думок і вірувань. Принцип інкультурації передбачає процес входження людини в культуру свого народу, який починається з моменту народження, з його поступового входження, включення в навколишній світ і триває все життя. Принцип акультурації являє собою процес входження людини в іншу культуру, формування умінь розуміти, приймати, поважати культурні відмінності, розвиток культурного плюралізму. Принцип організації міжкультурної діяльності студентів розкриває здатність (нездатність) кожної людини взаємодіяти з партнером з позиції толерантності, емпатії, визнання рівноцінності поглядів, бачення особистості в кожній людині, прояв людського ставлення: взаємоповага, взаємовизнання, коректність, співтворчість і співробітництво, що дуже важливо в міжнаціональних відносинах для досягнення консенсусу. Принцип прояву асертивності в міжнаціональних відносинах полягає у здатності студента будь-якої національності відстоювати й захищати свої інтереси, домагаючись своїх цілей, не заподіюючи шкоди іншій людині. Принцип припускає, що реалізація інтересів будь-якої людини буде умовою здійснення інтересів інших людей, як це відбувається в стратегії толерантної співпраці й компромісу [5].

Висновки. Стан міжнаціональних відносин у багатонаціональному українському суспільстві відбивається і на системі освіти, в тому числі й вищої. Система вищої освіти може виступати в ролі регулятора гармонійного розвитку міжнаціональних відносин у суспільстві, якщо управління педагогічним процесом буде здійснюватись з урахуванням багатонаціонального характеру освітнього простору. Мультикультурний підхід в організації педагогічного процесу ВНЗ може бути адресований усім суб'єктам як міжособистісних, так і міжнаціональних відносин, тільки тоді він буде відповідати принципам демократії, толерантності.

Список використаної літератури

1. Абсалямова А.Г. “Мультикультурализм” в постсоветском образовательном пространстве: методология понятия / А.Г. Абсалямова // Alma mater. Вестник высшей школы. – 2005. – № 5. – С. 12–17.
2. Горбач Н.Я. Культура міжнаціонального спілкування / Назар Якович Горбач. – Львів : Каменяр, 1990. – 96 с.
3. Загорская Н.С. Культура межнационального общения: (этико-социологический анализ) : дисс. ... канд. соц. наук / Н.С. Загорская. – Минск : Изд-во БГПУ, 1990. – 193 с.
4. Культура взаимопонимания и взаимопонимание культур : коллектив. монограф. / ред. Л.И. Гришаева, М.К. Попова. – Воронеж : ВГУ, 2004. – 219 с.
5. Кутьева В.М. Культура межнационального общения / В.М. Кутьева, С.К. Бондырева // Педагогика. – 1991. – № 3. – С. 9–25.

Стаття надійшла до редакції 02.08.2013.

Руденко Н.В. Развитие культуры межнациональных отношений иностранных студентов в поликультурном образовательном пространстве вузов

В статье выявлены противоречия развития культуры межнациональных отношений иностранных студентов вузов. Раскрыты условия формирования культуры межнациональных отношений студентов. Охарактеризованы понятия, раскрывающие проблему межнациональных отношений иностранных студентов. Приведены принципы формирования культуры межнациональных отношений студентов в поликультурном образовательном пространстве вуза.

Ключевые слова: культура межнациональных отношений, иностранные студенты, поликультурное образовательное пространство.

Rudenko N. Developing to culture of international relations of foreign students in policultural educational environment of universities

In today's world of rapidly developing contacts between countries, at the same time the flow of young people from one country to another is increasing. Among many problems in this educational, there is a problem of foreign students' adaptation to Ukrainian society.

A theoretical problem analysis of culture of youth international relationships has shown that it is necessary to improve and update the educational process systematically by creating necessary conditions for a constructive international dialogue.

There are the following conditions to form culture of international relationships students: creation of a tolerant multicultural educational environment that contains a variety of cross-cultural situations; favorable ethno-social and psychological climate, ethnopedagogical students education to broaden and deepen ethnic and cultural knowledge about other nations, ways of cross-cultural interaction, organization of intercultural education through the integration of the intercultural aspect into the university curriculum and others.

An analysis of the scientific literature gave the possibility to identify concepts revealing students international relationships: “multicultural educational environment of university”, “culture of international relationships”, “ethnically oriented personality”, “mentality of tolerance”, “intelligence of international relationships”.

The following principles of the culture of international students relationships in multicultural educational environment of university are formulated. The principle ethnocontinuity of generations with cultural values associated with the need to keep the culture and the cultural transmission of information to each generation. The principle of ethnocommunication necessity no nation cannot fully develop without dialogue and interaction with other nations. Principle of politolerance reflects the education of tolerance attitude to a

person of a different nationality, which is reflected in the acceptance and understanding of other cultures representatives. The principle of inculturation involves the process of entering into human culture of his/her own culture. The principle of acculturation is the process of entering a person in a different culture, the formation of abilities to understand, accept and respect cultural differences, cultural pluralism development. The organizing principle of students cross-cultural activities reveals the (in) ability of each person to interact with a partner from a position of tolerance, empathy, recognition of equivalence of attitudes, visions of personality in each person, showing mutual respect, mutual recognition, correctness, co-operation, which is very important in international ways to achieve consensus. The principle of showing assertiveness in international relationships is the ability of the student of any nationality to assert and defend their interests, achieving their goals, without causing harm to another person. The realization of interests of any person will be a condition of the interests of others, as it is in the strategy of tolerance cooperation and compromise.

Key words: *culture of international relationships, foreign students, policultural educational environment.*